

פתיחה

בפרשת השבוע פותחת התורה בפירוט הקורבנות השונים: קרבן עולה הבא מן הצאן, הבקר והעוף. מנחות הבאות מהסולת, ונאפות בתנור, במחבת ובמרחשת, ושלמים הבאים מבקר, כבשים ועיזים. מה הטעם בהקרבנות הקורבנות? נאמר מספר סיבות: א. **הרמב"ם** במורה נבוכים (ג, לב) טען, שהכי טוב לעבוד את הקב"ה ללא קרבנות. הסיבה שהקב"ה בכל זאת ציווה להקריב קרבנות היא, שבעבר כל עובדי העבודה הזרה היו מקריבים קרבנות, ואם התורה הייתה מצווה על עבודת ה' שונה מהמקובל היה לעם ישראל קשה להסתגל לכך, לכן ציווה הקב"ה שיקריבו קרבנות, כי עדיף שיעבדו אותו מאשר את האלילים, ובלשוננו:

"והיה המנהג המפורסם בעולם להקריב בעלי חיים בהיכלות אשר היו מעמידים בהם הצלמים להשתחוות לפניהם, ולא גזרה חכמתו שיצוונו להניח מיני העבודות ההם ולבטלם, כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו כפי טבע האדם שנוטה תמיד למורגל, והיה דומה כאילו יבוא נביא בזמננו ויאמר, ה' ציווה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו, ומפני זה השאיר ה' מיני העבודות ההם והעתיקם מהיותם לעניינים דמיוניים, וציוונו לעשותן לו יתברך."

ב. **הרמב"ן** (ויקרא א, ט) חלק על דברי הרמב"ם בתקיפות, וכתב שדבריו דברי הבאי. טענתו המרכזית היא, שמהתורה משמע שיש משמעות חיובית להקרבנות הקורבנות (ריח ניחוח לה'), ולא רק כדי להימנע מעבודה זרה. כמו כן הוא מוסיף, שמצאנו שהקריבו קרבנות לקב"ה עוד לפני שהייתה עבודה זרה (קין והבל, נח), כך שאי אפשר לטעון שמטרת הקרבן היא להוציא מידי העבודה זרה. למעשה הוא הביא שני טעמים להקרבנות הקרבנות: א. כאשר האדם יראה מה נעשה בקרבן, ויחשוב שבעיקרון היו אמורים לעשות לו כך, זה יגרום לו לחזור בתשובה (ההסבר מתאים רק לחלק מהקרבנות). ב. טעם על דרך הסוד, שהרמב"ן לא מפרט.

האם כל אחד יכול להקריב קרבן? הגמרא במסכת חולין (ה ע"א) לומדת מהמילה 'מכם' בפרשה (פרק ב, א), שיהודי המחלל שבת בפרהסיא לא יכול להקריב קרבנות. בעקבות כך נעסוק השבוע בדינו של המחלל שבת בפרהסיא, ובדיני תינוק שנשבה.

1. אוכל נבילות לתיאבון

הגמרא בעבודה זרה (כו ע"א) מחלקת את סוגי החוטאים לשלוש, כאשר על שניים אין מחלוקת לגבי מעמדם, ועל השלישי יש: א. כולם מודים, שיהודי שעובד עבודה זרה נחשב כגוי, לא מחזירים לו אבידה, הוא לא מצטרף למניין ואם הוא נוגע ביין פוסל אותו כמו יין נסך. ב. הגדרה נוספת שאין בה מחלוקת היא, שכולם מודים שיהודי שאוכל נבילות לתיאבון, כלומר חוטא בגלל שהיצר מנצח אותו, ולא בגלל שהוא לא מאמין בתורה ובמצוות - נחשב יהודי לכל דבר.

ג. נחלקו האמוראים מה דינו של אוכל נבילות להכעיס: **דעה ראשונה** סוברת, שרק מי שעובד עבודה זרה ממש נחשב כגוי, אבל מי שאוכל נבילות בכוונה כדי להכעיס את הקב"ה נחשב כמו אוכל נבילות לתיאבון. **דעה שניה** סוברת, שגם מי שאוכל נבילות להכעיס נחשב עובד עבודה זרה, וכך נפסק להלכה **ברמב"ם** (רוצח ד, י'), שכתב בעקבות הגמרא שצריך להורגם:

"המינים והם עובדי עבודה זרה מישראל, או העושה עבירות להכעיס אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה מין, והאפיקורסים שכופרים בתורה מצווה להרגן, אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג, ואם לאו יבוא עליהן בעלילות עד שישבב הריגתן. כיצד? ראה אחד מהן שנפל לבאר והסולם בבאר, מסלק הסולם וכיוצא בדברים אלו¹."

אמנם, נראה שרוב הדתיים שעזבו את הדת בזמנינו, לא עזבו בגלל טעמים אידאולוגיים, אלא בגלל עצלות ורפיון (וכמובן שיש מקרים חריגים). משום כך צריך להתייחס אליהם כאוכלי נבילות לתיאבון: הם יצטרפו למניין, במקרה בו הם יגעו ביין לא יפסלו אותו בשתייה וצריך להחזיר להם אבידה. מה דינם של חילונים מלידה בזמנינו? לשם כך יש לדון בסוגיית תינוק שנשבה.

2. תינוק שנשבה

הגמרא (שבת סו ע"ב) מביאה שני מקרים של חוטא בשגגה: א. אדם ששכח ששבת, ועשה הרבה מלאכות שחייבים עליהם חטאת, חייב רק קרבן חטאת אחד. ב. אדם שידע ששבת ושכח אלו מלאכות אסורות, חייב קרבן על כל מלאכה ומלאכה שהוא עשה.

הגמרא ממשיכה מביאה מקרה נוסף בשם ר' יוחנן וריש לקיש. אם אדם גדל בין הגויים ולא ידע שהוא יהודי וחטא, במקרה כזה הוא פטור לגמרי מהבאת קרבנות, מכיוון שהוא אנוס, ואנוס פטור מקרבן, או במילים אחרות הוא 'תינוק שנשבה'. עד מתי הוא נחשב תינוק שנשבה? נחלקו בכך הראשונים:

א. דעת **הרמב"ן** (ב"מ ע"ב ד"ה ועוד), שהוא נחשב יהודי שנשבה כל עוד הוא סובר שהוא גוי, אבל ברגע בו הוא מגלה שהינו יהודי ובכל זאת בוחר שלא לחזור ליהדות, הוא כבר לא נחשב תינוק שנשבה אלא חוטא, ויתחייב קרבן על כל חטא וחטא שהוא עובר בשגגה, כדבריו פסק להלכה גם **הנימוקי יוסף** (שם מב ע"ב ד"ה וכיוון).

ב. **הרמב"ם** (ממרים ג, א - ג) חלק על שיטתם. הוא סבר, שגם אם גילה שהוא יהודי וראה כיצד יהודים מתנהגים, עדיין הוא נחשב תינוק שנשבה, מכיוון שחינכו אותו בדרך מסויימת, וקשה לצפות ממנו שהוא יחזור בתשובה בגלל שהוא ראה יהודים, ובלשוננו:

"מי שאינו מודה בתורה הרי זה בכלל האפיקורסים ומיתתו בכל אדם. במה דברים אמורים באיש שכפר בתורה במחשבתו והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם הרי הם כתינוק שנשבה ביניהם שהרי הוא כאנוס, ואף על פי ששמע אחר כך שהוא יהודי וראה היהודים ודתם, הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם, לפיכך ראוי להחזיר בתשובה ולמושכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה."

¹ **הריא"ז** (ב, ז) נותן דוגמא כדי להבחין בין הסוגים. במקרה בו יניחו לפני אותו יהודי שתי חתיכות בשר שוות בגודלם וטעמם, שאחת טריפה ואחת כשרה. אם הוא בכוונה בוחר בכשירה, אז מוכח שהוא בדרך כלל חוטא לתיאבון, וברגע שהוא לא מרוויח מהחטא הוא כן יבחר בחתיכה הכשרה. חוטא להכעיס לעומת זאת ייקח את החתיכה הטמאה, גם אם הוא לא מרוויח מכך כלום.

עד כה הדין עסק בתינוק שנשבה בזמן הגמרא והרמב"ם, נחלקו האחרונים מה דינו של תינוק שנשבה בזמנינו:

א. **הרדב"ז** (ממרים ג, טען, שדברי הרמב"ם שבני הכופרים נחשבים תינוקות שנשבו נאמרו רק בזמנו, שלא הייתה אפשרות אמיתית להכיר את הדת, אבל בזמן הזה שמנסים להחזיר אותם בתשובה, והם בכל זאת מסרבים לחזור בתשובה ומזלזלים בדת, דינם כגויים ולא כתינוקות שנשבו).

בעקבות הרדב"ז טענו לא מעט פוסקים להלכה, שכך גם דינם של החילונים בזמנינו, ובמקרה בו והם נוגעים ביין - הוא נהפך ליין נסך, אסור לצרפם למינין ועוד. כך פסקו להלכה **האגרות משה** (אג"מ אבה"ע ד, נט), **הרב שטרן** (בצל החכמה ה, עח), הרב זילברשטיין בשם **הרב אלישיב** (עלינו לשבח, במדבר), וכן נקט **הגרש"ז איערברך** (ב, ד) להחמיר ביחס ליין שנגע בו מחלל שבת.

ב. אמנם, למעשה מסתבר שלא כך, ורוב החילונים בזמנינו נחשבים תינוקות שנשבו משתי סיבות. קודם כל, קשה לומר שבאמת יש חילוק בין זמן הרמב"ם לזמן הזה, וכי בזמן הרמב"ם לא ניסו להחזיר את החוטאים בתשובה?! וודאי שכן, ואף על פי כן הוא פסק שהם נחשבים תינוקות שנשבו, כך שמוכח שאין הבדל.

נקודה נוספת, בעבר (קודם תקופת הנאורות שהתרחשה לפני כמאתיים שנה) העולם כולו היה דתי יותר, ויהודי שלא היה דתי, בדרך כלל עשה זאת בגלל אידיאולוגיה אנטי דתית והתרסה. היום החברה כולה חילונית יותר, ויהודי שלא שומר מצוות לא בהכרח כוונתו להתריס, אלא פשוט כי כך כולם מתנהגים סביבו, והוא לא רואה במעשיו דבר חריג (ואדרבה, פעמים רבות מגדיר את עצמו כיהודי).

משום כך לרוב החילונים בזמנינו יש דין של תינוק שנשבה, וכך משמע מדבריו של **הרב מרדכי אליהו** (קיצור שו"ע עמ' 700) וכן פסק **הרב יעקב אריאל** (אוהלה של תורה או"ח מו, ז). כך גם פסק להלכה **החזון איש** (הל' שחיטה סי' א) אם כי מעט שונה וכפי שהביא **הרב עובדיה שפסק** כמותו (יביע אומר יו"ד ח, כא) - כפירת הרשעים נחשבת כפירה, רק כאשר ישנם ניסים גלויים, ובלשונו:

"ויש להוסיף שבדורנו רבים מאלו הנקראים חילונים הם כתינוק שנשבה בין הגוים וכן כתב החזון איש שאין זה אלא בזמן שהשגחת ה' יתברך הייתה גלויה בזמן שהיו הנסים מצויים, ומשתמשים בבת קול, וצדיקי הדור היו מונהגים בהשגחה פרטית הנראית לעין, אבל בזמן שהנהגה היא בהסתר פנים, אין במעשה הזה (= של הרחקת הרשעה) גדרת הפרצה אלא הוספת הפרצה, שיהיה זה בעיניהם כמעשה השחתה ואלימות חס וחלילה, לכן עלינו להחזירם למוטב בעבותות אהבה."

צמצום האיסור

למרות שכפי שראינו יש מספר פוסקים שהחמירו בדינם של החילונים בזמן הזה, נראה שיש מצבים שעוד רבים מהפוסקים יודו שעובר העבירה אינו נחשב מומר שיפסול את היין במגעו, ואפשר לצרפו למינין:

א. **פרהסיא**: רק מי שמחלל שבת (או חוטא בשאר עבירות) בפרהסיא נחשב מומר לדבר עבירה. הגמרא במסכת סנהדרין (עד ע"ב) מביאה את דברי רבי יוחנן הפוסק, שצריך לחטוא בפני עשרה בני אדם כדי שהחטא ייחשב בפרהסיא. נחלקו האחרונים, האם הוא צריך לחלל שבת דווקא בפני אנשים שומרי מצוות, או שמספיק אפילו מחללי שבת אחרים:

דעת **רבי עקיבא איגר** (יו"ד רסד ד"ה ובההיא), שדווקא אם הוא מחלל שבת בפני שומרי שבת, מעמדו כמומר. הסברא לכך ברורה, כל הטעם שמחלל שבת בפרהסיא נידון כגוי הוא, שלא אכפת לו כבר מהדת. אך אם הוא מתבייש לחלל שבת בפני שומרי מצוות, מוכח שלא כפר לגמרי (ואם זה מתוך כבוד בסיסי, כמו שהוא היה מוריד נעליים לפני כניסה למסגד, נראה שנחשב כופר).

האגרות משה (או"ח א, כג) טען אחרת, לשיטתו, אפילו אם הוא מחלל בפני עשרה שאינם שומרים שבת, עדיין דינו כמומר. הראיה שלו היא, שהפסוק ממנו למדים שצריך עשרה אנשים בשביל שדבר ייחשב בפרהסיא ולכן צריך למסור את הנפש על קידוש ה', הוא מעדת המרגלים, וכפי שאומרת הגמרא במסכת ערכין (טו ע"א), המרגלים כפרו בקב"ה. אם כן, כמו שצריך למסור את הנפש בפני עשרה מומרים, כך אדם שמחלל שבת בפרהסיא בפני עשרה מומרים נחשב מומר.

אמנם כפי שציין **הרב אשר וייס** ההשוואה לא כל כך ברורה. הסיבה שבחילול ה' גם בפני שומרים זה נחשב בפרהסיא היא, שאחרי הכל שמו של הקב"ה מתבזה, וזה לא משנה בפני איזה יהודי זה נעשה. לעומת זאת בחילול שבת השאלה היא, האם אותו מחלל שבת מתבייש לחלל שבת, וכאשר הוא מחלל שבת בפני מומרים זה לא מעיד שהוא לא מתבייש לחלל שבת.

ב. **בושה**: מקרה דומה נוסף, הגמרא במסכת עירובין (סו ע"א) מביאה סיפור, על אדם שהוציא משא לרשות הרבים בשבת. כאשר הוא ראה את ר' יהודה הנשיא החביא מהר את החפץ, כדי שר' יהודה לא יראה אותו מחלל שבת. הגמרא כותבת, שבגלל שהוא התבייש מר' יהודה, אז הוא נחשב כיהודי לעניין עירוב חצרות. מתוך מימרא זו למדו **החיי אדם** (עה, כו), **האליה רבה** (שפה) ו**המשנה ברורה** (שם, ו), שמי שמתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול, לא נחשב מומר לדבר עבירה.

ג. הקלה משמעותית נוספת, מופיעה בשו"ת **בנין ציון** (החדשות סי' כג). **רש"י** במסכת חולין (ה ע"א) כתב, שמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי, משום שהוא כופר בבריאת העולם על ידי הקב"ה. בעבר מי שפרק עול, פרק עול לגמרי וכפר בקב"ה ובתורה. אבל בזמנינו, אמנם הרבה מהחילונים חוטאים בשבת ועוברים על מלאכות דאורייתא ודרבנן, אבל הם לא כופרים במעשה בראשית. הם מאמינים בקב"ה, יעשו קידוש בשבת וילכו לבית הכנסת (ולו ביום כיפור). כך שקשה להגדיר אותם כמומרים, ובלשונו:

"אבל לפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם, ויש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואחר כך מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן, והרי מחלל שבת נחשב כמומר בלבד מפני שהכופר בשבת כופר בבריאה ובבורא, וזה מודה על ידי תפילה וקידוש."

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה שעוד אנשים יקראו...